

Ljungby skogskyrkogård

Sunnerbo kontrakt

Växjö stift

Pernilla Wandestam
Smålands museum rapport 2007:116

© 2007 SMÅLANDS MUSEUM
VÄXJÖ 2007
ISSN1403-2902
PRODUKTION OCH DISTRIBUTION:
Smålands museum, Box 102, 351 04 Växjö
ALLMÄNT KARTMATERIAL: Medgivande 507-98-29

Innehåll:

Inledning	sid 3
Ljungby skogskyrkogård	sid 9
Beskrivning av kyrkogården idag	sid 11
Beskrivning av enskilda kvarter	sid 16
Sammanfattning	sid 34
Ordförklaringar	sid 37

INLEDNING

Bakgrund

Svenska kyrkan har sedan kristendomens införande svarat för begravning och omhändertagande av döda. I varje socken har inrättats kyrkogårdar för ändamålet. I en stor del av Sveriges församlingar utgör kyrkogården den äldsta bevarade delen av församlingens anläggningar. Ofta har kyrkogården medeltida ursprung. Sedan Svenska kyrkan och staten skildes åt har kyrkan ansvaret för sina egna kulturarvsfrågor. Kunskapen om kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden är dock fragmentariska. Detta medför att skötseln av den vigda platsen ofta saknar antagna riktlinjer eller vårdprogram där kulturarvshänsyn utgjort planeringsförutsättning. Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar i Växjö stift.

Begravningsväsendet i Sverige är numera en statlig angelägenhet bekostad av begravningsavgiften men den utförs fortfarande som under tidigare århundraden. Varje församling eller samfällighet som önskar söka kyrkoantikvarisk ersättning för vården av kulturarvet måste före 2009 ha upprättat en av stiftet godkänd vård- och underhållsplanering. Denna planering skall visa hur kulturarvets värden skall bevaras. Det är såväl på församlingsnivå som på stiftsnivå nödvändigt att ha kunskap om det kyrkliga kulturarvet. Såväl kortsiktig som långsiktig planering är ett ansvar för båda. För stiftets innebär planeringen att bruka de gemensamma resurserna på ett ändamålsenligt sätt. Den kyrkoantikvariska ersättningen förutsätter en övergripande kunskap om de kulturhistoriska värdena för att medlen skall göra största möjliga kulturhistoriska nytta. Länsstyrelsen skall i sin myndighetsutövning stödja detta arbete samt har ett regionalt tillsynsansvar för kulturmiljövården.

På uppdrag av Växjö stift utför Smålands museum en inventering av kyrkogårdar/begravningsplatser inom stiftets del av Kronobergs län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och omfattar de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagens § 4. Lagen gäller begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet.

Syfte

Den översiktliga inventerings syfte är att:

- ta fram övergripande kunskap om kulturarvet som underlag för församlingens/ samfällighetens planering för och förvaltning av kyrkogårdar och begravningsplatser
- ta fram underlag för myndigheter och kyrkan regionalt för handläggning av kyrkoärenden enligt kulturminneslagen och olika finansiella stödssystem
- skapa ett gemensamt kunskapsunderlag för kulturhistorisk värdering och prioritering samt i sig utgöra ett samlat forskningsmaterial
- dessutom verka för ökad förståelse för kyrkogårdens kulturarv såväl lokalt som i kontakter mellan kyrkan och samhället

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m m (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen). Begravningslagen (SFS 1990:1144).

anger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När en gravanordning har blivit uppsatt, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården

upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, en familj, stilhistoria och begravnings-traditioner. I rapporten finns exempel på typer av gravvårdar som utifrån skilda kriterier bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande - material, konstnärligt utförande eller till en person- lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Växjö stift, länsstyrelserna i Jönköpings, Kalmar, Kronobergs län samt läns museerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som inte en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i rapporten.

Fältarbetet och rapporterna har utförts av antikvarier David Fuchs, Jenny Svensgård, Jessica Wennerlund och Helena Åkerberg vid Smålands museum i Växjö. Rapporterna finns tillgängliga på Växjö stift, Länsstyrelsen i Kronobergs län, ATA, Smålands museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

KORT KYRKOGRÅRDSHISTORIK

En kyrkogård skiljer sig från en begravningsplats på så vis att den ligger i direkt anslutning till en kyrkobyggnad. En begravningsplats rymmer ofta ett kapell inom sitt område. I förhistorisk tid varierade gravskicket mellan brandgravar och jordbegravningar. Kristendomens införande innebar bl a att kremering av kroppar förbjöds. Längre begravdes människor i närheten av sina hem, men under medeltiden anlades kyrkogårdar i allt högre utsträckning kring kyrkorna. Kyrkogårdens område delades först upp mellan byarna, med byvisa begravningar, senare i hemman. Den medeltida begravningsplatsen bestod troligen av ängslika områden kring kyrkan där de välbärgades gravminnen i form av stenkor, tumbor och hållar stod uppställda. Enklare människors gravar kunde markeras av en liten kulle eller ett träkors. Kyrkogården omgärdades vanligen av träbalkar med spåntak. I mitten av 1700-talet kom ett kungligt påbud om att kyrkogårdsmuren, eller bogårdsmuren som man då kallade den, skulle vara uppförd av gråsten utan bruk, alltså kallmurade. I början av 1800-talet tillät man att de murades med kalkbruk om de täcktes med tak. Reformationen innebar på många sätt en förändrad syn på det som hörde kyrkan till. Många kyrkogårdar lämnades vind för våg, murar revs och djuren betade fritt i markerna. Först under 1700-talet började man visa mer intresse för kyrkogårdarnas vård och utformning.

Före 1800-talet var det vanligt att människor av högre stånd begravdes inne i kyrkan, medan vanligt folk begravdes på anonyma allmänningar kring kyrkan. Under 1700-talets slut ökade protesterna mot begravningar i kyrkan då det ansågs ohygieniskt och orsakade stort obehag, speciellt sommartid. År 1815 beslöt Sveriges riksdag om att begravningsplatser skulle anläggas utanför städer och byar, också det av hygieniska skäl. Först efter 1815 blev det också mer allmänt förekommande med genomgripande planläggning av kyrkogårdarna med gångsystem och planteringar. Det blev också allt vanligare med planteringar av träd kring kyrkogården, sk trädkrans. Genom 1815 års förordning förbjöds definitivt begravningar inne i kyrkan. Kyrkogårdar och begravningsplatser uppdelades i områden där den dödes familj fick köpa gravplats, och områden som var gratis. Dessa senare områden kallades vanligen allmänna linjen. Här begravdes människor i den ordning de avled. Det innebar bl a att äkta makar inte blev begravda bredvid varandra. Fram till 1960-talet används denna typ av linjegravar. Under 1800-talets senare hälft blev det allt vanligare för samhällets arbetare och medelklass att skaffa sig egen gravplats och påkostad gravvård. Samtidigt blev de förmögna gravvårdar allt mer exklusiva. Vid ungefär samma tid började man anlägga kyrkogårdar med en mindre strikt utformning, än den tidigare, och med ett mer naturinspirerat utseende. Vid 1900-talets mitt anlades kyrkogårdar med en större anpassning till den lokala topografin och de lokala växtförhållandena, bl.a. tillkom många skogskyrkogårdar. I och med att man började använda moderna maskiner har skötseln av kyrkogårdarna delvis förändrats. Tidigare grusgravsområden har såtts igen och staket och andra detaljer har tagits bort för att underlätta arbetet. Under de senaste decennierna har minneslundar tillkommit på nästan samtliga kyrkogårdar.

VÄXJÖ STIFT – EN KORT HISTORIK

Småland och Öland var under tidigaste kristna tid knutna till stiftet i Hamburg- Bremen. År 1103 lyckades den danske kungen genom intrigerande med påven och tyska kejsaren tillskapa det nordiska ärkestiftet. Utbrytningen fick sitt biskopssäte i Lund och den nordiska kyrkoprovinsen styrdes under tre kvarts sekel från Danmark.

Stiftsbildningarna i den svenska delen av kyrkoprovinsen pågick dock samtidigt och när Uppsala, genom en påvlig skrivelse år 1164, blev ärkebiskopssäte bestod den nya svenska kyrkoprovinsen av fyra stift jämte Uppsala, nämligen Linköping, Skara, Strängnäs och Västerås. Sex år senare omtalas i ett gåvobrev en biskop i Växjö vid namn Balduin. Växjö stift måste därför ha tillkommit mellan 1164 och 1170.

Det nya stiftet tillskapades genom utbrytning från Linköpings stift och kom att omfatta Varend, Finnveden, och Njudung. Varendsdelen utgjordes av fem härader, Allbo, Kinnevald, Konga, Norrvidinge samt Uppvidinge. Finnveden bestod av Sunnerbo och Västbo medan Njudung var uppdelat i två härader, Västra och Östra Njudung.

Uppgifterna kring vilka områden som omfattades av den nyinrättade biskopsstolen i Växjö är dock inte entydiga då Växjöstiftets avgränsning mot Linköping relativt omgående blev föremål för en segdragen konflikt främst rörande de båda landen "Finnveden och Njudung" vilka tillsammans med virdarnas land "Värend" kom att utgöra en särskild lagsaga, den s.k. Tiohärads lagsaga. Tiohäradslagens kyrkobalk utgör en viktig källa till kunskap om samhällsförhållanden under de första kristna århundradena och var den gällande kyrkolagen i Växjö stift och angränsande delar av Linköpings stift långt fram i tiden. Kyrkobalken föreskrev de rättigheter och skyldigheter som gällde beträffande uppförande av kyrka och anskaffande av inventarier härtill samt tillsättning av präst och ansvaret för dennes ekonomiska bärgning. Lagstiftningen innefattade också bestämmelser om biskopen och dennes uppgifter. Till dessa hörde framförallt vigning av präster och kyrkor men också ansvaret för läran samt utövandet av såväl administrativ som juridisk myndighet liksom ekonomisk förvaltning.

Företrädarna för det nyinrättade Växjöstiftet torde ha hävdatt att biskopsdömet borde sammanfalla med lagsagan. Från Linköpings stift sökte man uppenbarligen inskränka den nya stiftsbildningen till att endast omfatta Värend. Frågan kring stiftets utbredning kom slutligen att fastslås genom den påvlige legaten Vilhelm av Sabinas skiljedom 1248 genom vilken Finnveden och Njudung tilldelades Linköpingsstift medan Växjöbiskopen fick nöja sig med Värend. Därigenom kom Växjöstiftet att bli det i särklass minsta stiftet i den svenska kyrkoprovinsen med endast omkring 60 socknar. För stiftsledningen i Växjö innebar stiftets begränsade omfattning en motsvarande begränsning av ekonomiska resurser och inflytande.

Ungefär ett århundrade efter Växjöstiftets bildande konstituerades domkapitlet som i stiftsstyrelsen har varit rådgivande och ställföreträdande. Domkapitlets uppgift var främst att svara för gudstjänst och undervisning i domkyrkan.

År 1555, i samband med att Kalmar ordinariedöme bildades, överfördes det gamla folklandet Finnveden till Växjö stift. Finnveden utgjordes då av Västbo, Östbo och Sunnerbo härader och hade dessförinnan tillhört både Skara och Linköpings stift.

När Jönköpings och Kalmars ordinarie dömen upphörde 1568 återgick man praktiskt taget till den gamla stiftsindelningen där områdena kring Jönköping, Tveta, Vista och Norra Vedbo återfördes till Linköpings stift och Mo härad till Skara stift. Östbo och Västra Njudungs härader lades till Växjö stift dit också Östra Njudungs härad fogades från Linköpings stift. År 1621 fogades också Tveta och Vista härader till stiftet i Växjö.

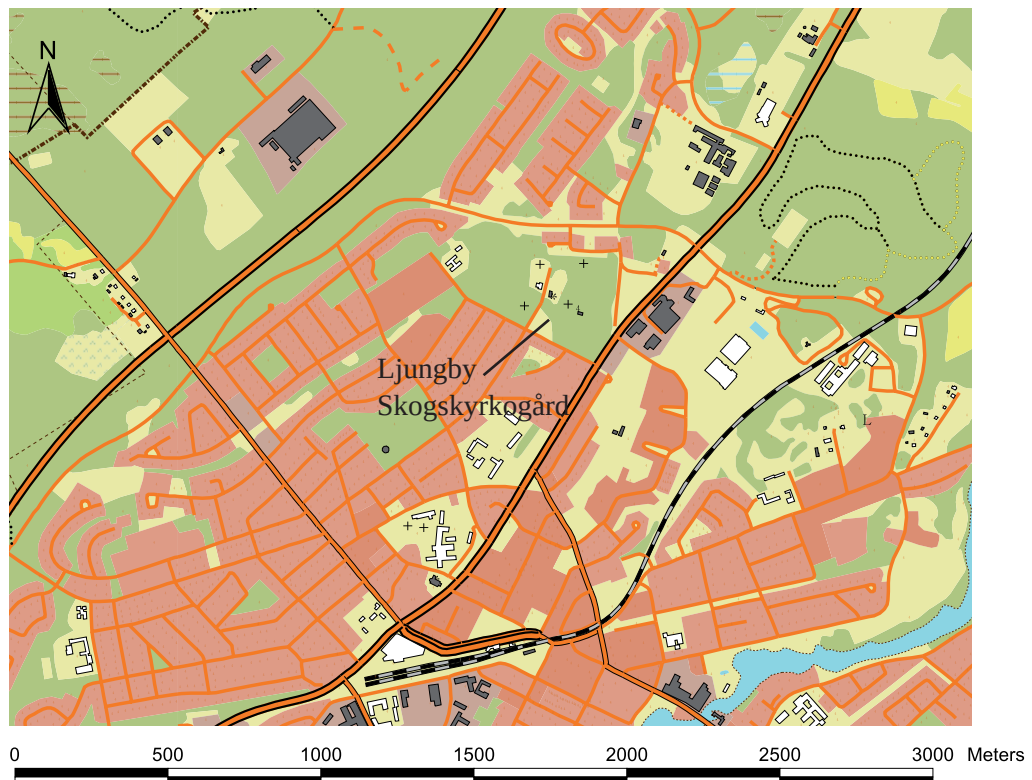
Denna indelning av stiftet bevarades fram till 1900-talets början då en väsentlig förändring av den yttre ramen kom till stånd och Kalmar stift bildat 1603, slogs samman med Växjö stift. Beslut i frågan fattades vid 1903 års riksdag. En sammanslagning skulle äga rum i samband med nästa biskopsvakans i något av de två stiftet. Detta realiserades sedan biskop Tottie i Kalmar avlidit varefter sammanslagningen ägde rum den 1 augusti 1915. Kalmar stift omfattades då av Handbörds, Stranda, Norra och Södra Möre härader samt Öland.

Av svenska kyrkans tretton stift kommer Växjö på femte plats såväl med avseende på areal som på folkmängd. Växjö stift omfattar sedan 1915 större delen av Småland samt Öland. De delar som ej innefattas av stiftet är Aspelands, Sevede och Tjust härader i norra delen av Kalmar län samt Södra och Norra Vedbo härader i nordöstra delen av Jönköpings län, som alla ingår i Linköpings stift, samt Mo härad i nordvästra Jönköpings län vilket är en del av Skara stift. Växjö stift är indelat i sexton kontrakt nämligen Kinnevald, Allbo, Sunnerbo, Konga, Vidinge, Tveta, Vista, Östbo, Västbo, Västra Njudung, Östra Njudung, Norra Möre, Södra Möre, Stranda och Handbörd, Ölands norra samt Ölands södra kontrakt. Att kontrakten i officiella sammanhang ofta nämns i just denna ordning speglar stiftets utveckling med utgångspunkt från det gamla Värendsstiftet kompletterat med Kalmar stift.

Vid millennieskiftet blev Svenska kyrkan ett eget trossamfund och statskyrkan i Sverige upphörde. Växjö stift har arbetat med den kyrkliga indelningen och strukturförändringar pågår där församlingar slås samman, eller delas. För närvarande har Växjö stift 222 församlingar. Stiftets minsta församling är Jälluntofta med knappt 60 kyrkotillhöriga och den största är Jönköping Sofia med 21 850 tillhöriga. I stiftet finns drygt 300 präster och drygt 100 diakoner.

LJUNGBY SKOGSKYRKOGÅRD

Ljungby samhälle ligger i Ljungby socken, Sunnerbo kontrakt, Ljungby kommun, Kronobergs län, Växjö stift.

LJUNGBY SKOGSKYRKOGÅRD

Kyrka och kyrkomiljö

Skogskyrkogården är belägen i norra delen av Ljungby, strax väster om Märta Ljungbergsvägen, tidigare gamla riksvägen. Kyrkogården invigdes 1921 och den äldsta delen ligger på en höjd i sydöst med ett gravkapell från 1920-talet på den högsta punkten. Efterhand har kyrkogården utvidgats etappvis åt både norr och väster. Kyrkogården har en parkliknande känsla med dels alla sina träd, buskar och växter, dels med sina nivåskillnader.

Kyrkogårdens historik

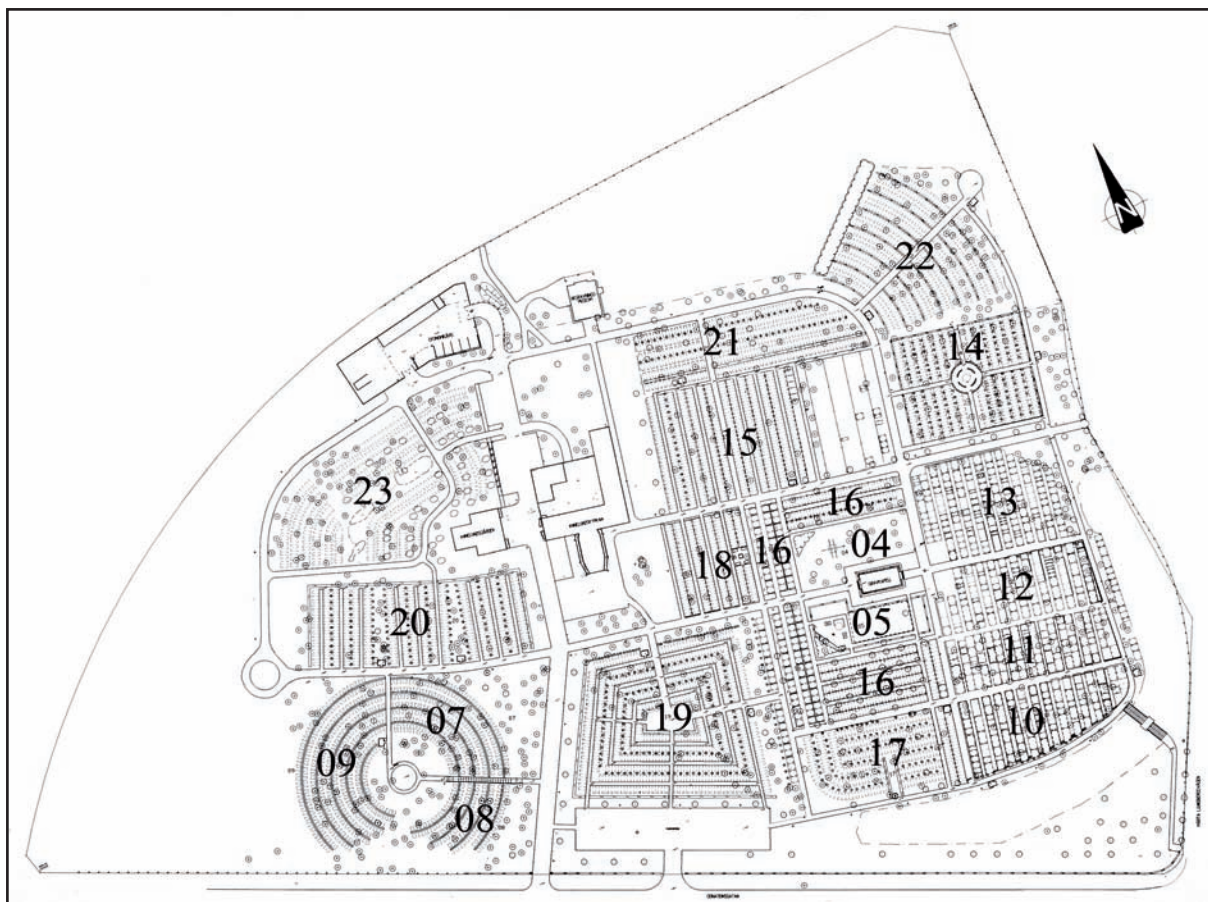
Under 1910-talet presenterades förslag på hur kyrkogården vid Ljungby kyrka skulle kunna utvidgas, då där började bli platsbrist. Förslagen på detta blev för kostsamma och församlingen bestämde sig istället för att anlägga kyrkogården på en annan plats. Man började därför bygga Ljungbys skogskyrkogård i norra delen av Ljungby och invigningen skedde 1921. Lantmätare Gustaf Bergstrand var den som gjorde upp en första plan och indelning av kyrkogården.

Domkapitlet sände ut ett frågeformulär 1949 till stiftets kyrkor angående kyrkogårdarna. Sammanfattningen på svaren från Ljungby församling var: Nya kyrkogården norr om staden tillkom år 1921. Gravkapell finns som är uppfört 1929. Särskild kyrkogårdsmur finns inte, utan Gunnebo stängsel. Kyrkogården är utvidgad mot söder och väster 1948 på grund av stadsplaneändring. Kyrkogården är belägen på furubevuxen skogsbacke. Inplantering av lönn och björk har skett. På nyplanerat område, även delvis på allmänna linjen, har häck av tuja planterats mellan de olika gravplatslinjerna. Angående enskilda och allmänna gravar så förekommer inte någon skillnad mellan dessa, vad gäller efter detta årtal upptagna nya gravar. 1949 upptogs nya kvarter där singel och grus inte får förekomma, inte heller gravramar av sten (sk. Gräskvarter) Den förra s.k. allmänna linjen har delvis omplanerats och gräsbesåts. Gravvårdar får inte överstiga 100 cm i höjd. Hällar är sällsynta och gravvårdarnas material är sten. Församlingen vårdar utom donationsgravar den omplanerade delen av förra "allmänna linjen" samt prostens Fries och komminister E. Karlssons gravplatser. Fries var förste kyrkoherden, bosatt i Ljungby. Karlsson - den siste komministern i Ljungby – hittills. Äldre gravvårdar finns inte av naturliga skäl.

Händelseregister

1921	Kyrkogården invigs.
1929	Gravkapellet uppförs på Ljungby nya kyrkogård. Ritad av länsarkitekt Thure Bergentz.
1937	Anlades den första gången från det sydöstra hörnet och norrut, samt trappan i sydost.
1938	Förändring av nya kyrkogårdens kvartersindelning.
1945	Kyrkorådet diskuterade fram ett mer lämpligt namn på Nya kyrkogården och kom fram till att Skogskyrkogården var mer passande.
1946	Det planteras ett hundratal bergslagsbjörkar på kyrkogården.
1949	Märta Ljungbergsvägen breddades och kom närmare kyrkogården. Den östra infarten till kyrkogården blev mindre lämplig och man anlade istället en infart i sydost.
1950-tal	Kvarter 17 tas i bruk. Det antogs strikta bestämmelser för gravvårdarnas utformning, dels begränsningar i höjd, bredd och tjocklek och dels rörande materialval. Ljus till grön granit skulle användas och inskriptionen skulle uppföras med försänkta bokstäver i svart eller grönaktig färg.
1965	Klockstapeln står färdig. Ritad av länsarkitekt Hans Lindén.
1964-65	Klockstapeln uppförs på Ljungby nya kyrkogård
1970-tal	Utvidgning av skogskyrkogården i Ljungby åt norr och väster. Ekonomibyggnaderna i nordvästra delen av kyrkogården med bl.a. kontor, personalutrymmen och verkstad. Område för urnlund börjar planeras.
1998	Minneslundan invigs.

- 2004 Begravningsmuseet invigs i en vandringskyrka, vilken tidigare haft namnet Mariakyrkan.
- 2005 Kyrkogården drabbas hårt av stormen Gudrun varpå ett stort antal träd faller.
- 2007 Nytt gravkvarter anläggs på urnlundens höjd.

Gravkarta över Ljugby Skogskyrkogård.

BESKRIVNING AV KYRKOGRÅDEN IDAG

Allmän karaktär

Ljungby Skogskyrkogård är stor till ytan och ger en parkliknande känsla med alla träd, buskar och gräsbevuxna områden. Området har en asymmetrisk form utsträckt i östvästlig riktning. I mitten av kyrkogården ligger Annelundskyrkan, församlingshemmet och tillhörande ekonomibyggnader. I norr finns också vandringskyrkan som numer inrymmer begravningsmuseum. På höjden öster om Annelundskyrkan står gravkapellet och klockstapeln. Kyrkogården är relativt ung, vilket gör att den karaktäriseras främst av dels gravvårdar från 1920-talet och dels de låga rektangulära gravvårdarna ifrån 1950-talet och fram till våra dagar. Kvarteren på kyrkogården har ett väldigt varierat uttryck och man ser tydligt under vilka olika tidsåldrar de tjugoen kvarteren i första hand har anlagts och brukats. Kyrkogården rymmer ett stort antal grusgravar. Majoriteten av gravvårdarna på kyrkogården är låga rektangulära, dels i diabas från 1920-talet och framåt, dels låga rektangulära gråa och röda granitvårdar från 1950-talet och fram till våra dagar. Här finns även högresta och monumentala gravvårdar och gravvårdar med friare formspråk.

Omgärdning

Skogskyrkogården omfattar ett väldigt stort område med flera olika sorters omgärdningar. I söder är det en häck av oxbär och tuja som avgränsar kyrkogården och längs den östra delen av kyrkogården är det främst ett järnstaket. I väster och i norr finns i dag ett mindre skogsområde som avgränsar kyrkogården från intilliggande bebyggelse. Kvarteren som på skogskyrkogården är väldigt stora avgränsas från varandra med gångar och i något fall med björkspireahäckar.

Ingångar

Det finns ett flertal ingångar till Ljungby Skogskyrkogård. I söder finns två som leder in mot en parkering i direkt anslutning till kvarter 19 och en asfalterad väg som går från söder till norr mot Annelundskyrkan och församlingshemmet. På den norra sidan av kyrkogården, i anslutning till Mariakyrkan/Begravningsmuseet och ekonomigården, finns en liten träbro som leder in till kyrkogården. I öster finns en grindförsedd ingång som leder upp besökaren till gravkapellet på höjden. Grindparen som är sirligt utformade är upphängda på granitstolpar som försetts med varsitt smideskors på toppen. Liknande ingång finns i det sydöstra hörnet av kyrkogården. Denna leder först in besökaren på en längre asfaltsväg och sedan upp för en lång trappa till kvarter 10.

Vegetation

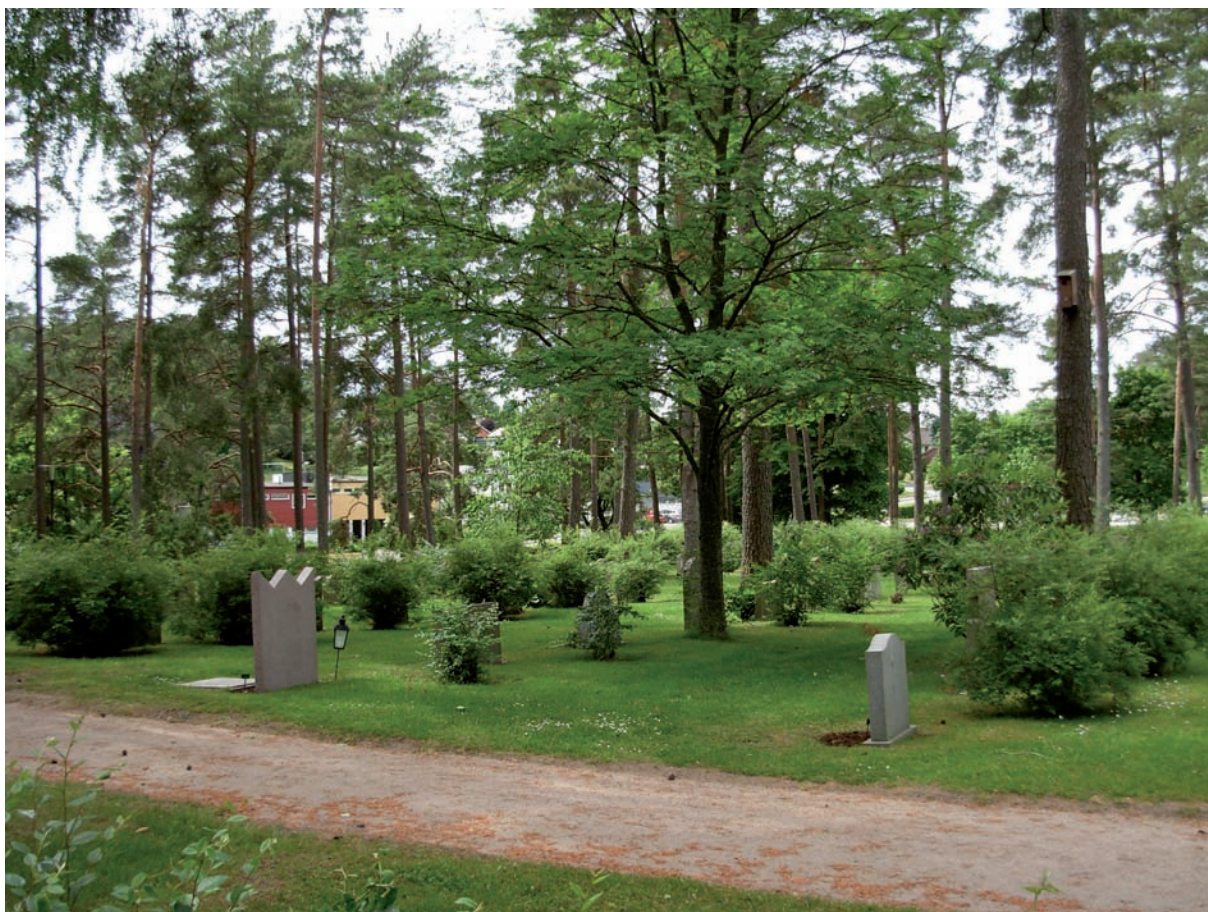
Skogskyrkogården ger ett lummigt och parkliknande intryck och präglas främst av sitt tallbestånd vilket ger ett ståtligt uttryck. På kyrkogården förekommer även mycket björk och då främst i kvarter 11, 16 och 17. Längs den östra kanten av kyrkogården växer bok. I de äldre kvarteren växer tujor som ursprungligen planterats på gravvårdar, men som nu vuxit till ansenlig storlek. I dessa kvarter växer även en del strutbräken och likaså förekom-

I öster avgränsas kyrkogården med ett staket.

I öster finns en grindförsedd ingång som leder upp besökaren till gravkapellet på höjden.

Skogskyrkogården ger ett lummigt och parkliknande intryck och präglas främst av sitt tallbestånd.

mer stora rhododendron och syrenbuskar. I de yngre kvarteren är det främst tallarna som dominerar och den lägre vegetationen utgörs av klippta eller friväxande buskar av björkspirea, måbär och oxbär längs gravlinjerna. Planformen med gångar o s v är ordnad utefter raka och ibland symmetriska principer men träden förekommer oregelbundet utspridda och kyrkogården har därför blivit ett möte mellan det ordnade och det naturliga. Kvarter 23 har fått ett trädgårdsliknande uttryck med en stor mängd olika växter. Här ligger även en mindre damm till vilken har tillförts vass och gräsväxter. Några av gravlinjerna i området utgörs av rhododendron och hassel. I anslutning till några av gravlinjerna i kvarteret finns mindre planteringar med en stor mängd olika småväxter.

Gångsystem

En asfalterad bred gång leder från en ingång i öster upp till kapellet. I söder ligger en asfalterad parkeringsplats och en bilväg leder in från Donationsgatan till Annelundskyrkan och ekonomibyggnaderna. Kvarteren avgränsas i det flesta fall med grusade eller asfalterade gångar. Även i kvarteren finns rikligt med i huvudsak grusade gångar. De yngsta kvarteren t.ex. kvarter 22 och 23 har dock främst gräsbevuxna gravområden.

Gravvårdstyper

Eftersom Skogskyrkogården anlades så sent som 1921, härrör därför stenarna från denna tid och fram till våra dagar. Störst variation bland gravvårdarna är det i kvarteren 10 och 11. De mer monumentala, högresta stenarna i diabas och granit från 1920-talet återfinns också här. På kyrkogården förekommer även mindre liggande hällar av diabas från 1900-talets början, men denna typ förekommer allmänt över hela 1900-talet även utförd i andra material. Kring 1930-talet börjar de lägre, rektangulära eller kvadratiske gravvårdarna utförda i diabas bli vanliga och förekommer främst i de äldre kvarteren (kvarter 10-13). En del av dessa gravar är omgivna av stenramar i samma material och utförande som stenen.

Kvarter 23 har fått ett trädgårdsliknande uttryck med en stor mängd av olika växter. Här finns också en mindre damm.

Låga rektangulära gravvårdar i stående och liggande format finns rikligt representerade i kvarteren 14, 15 och 18.

Måttbegränsningar vad gäller höjd och bredd börjar införas när gravvårdar börjar massproduceras under 1900-talets mitt och andra hälft. Gravvårdarna blir då alltmer enhetliga och dessa stenar blir de vanligast förekommande. Det är då de lågt rektangulära stenarna utförda i främst röd och grå granit i liggande eller stående format får sitt uppsving, gravvårdar som finns rikligt representerade i bl.a. kvarter 14, 15 och 18.

1990-talets lite mindre gravvårdar med mer varierande, asymmetriska och friare former finns också de representerade och då främst i kvarter 22 och 23. Materialet på dessa gravvårdar är mer varierande och det förekommer nya material såsom hallandia och labrador.

På kyrkogården förekommer titlar i stor utsträckning, dels i de äldre kvarteren och dels i de yngre. Även Ortsnamn återfinns i relativt stor utsträckning medan bibelord och psalmhänvisningar är inte så vanligt. Inskriptionerna på gravstenarna är oftast graverade men det förekommer i hög utsträckning fastnitade kopparbokstäver.

Byggnader

Alla byggnader som tillhör Skogskyrkogården ligger integrerat i kyrkogårdsområdet. I kyrkogårdens sydöstra del på en höjd ligger gravkapellet ifrån 1929. Det är ritat av länssarkitekt Thure Bergentz. Kapellet är uppfört av vitputsat tegel med klassicistiska drag. Huvudentrén i öster har kopparklädda dörrar flankerade av kolonner. Över dörren finns ett skulpterat änglahuvud. Den västra entrén har en enklare utformning utan utsmyckning. Kapellet's fönster är rundbågiga. Taket är valmat och täckt med skiffer.

I kvarter 10-13 finns de äldsta kvarteren med gravvårdar i stor variation. Denna gravvård i granit har fått formen av en urna vilken ställts på en hög piedestal.

Klockstapeln står på höjden i kyrkogårdens äldsta delar. Den byggdes 1965.

Annelundskyrkan ligger centrerat på kyrkogården och uppfördes 1972.

Strax norr om gravkapellet står klockstapeln. Den är uppförd i trä som en öppen klockbock. Tak och strävor är klädda med tjärat spån. Klockstapeln byggdes 1965 och är ritad av länssarkitekt Hans Lindén.

I den nordvästra delen av kyrkogården ligger ekonomibyggnaderna som inrymmer personalutrymmen, verkstad och kontor mm. Byggnaderna är låga, vitpustade och diskret utformade och uppfördes 1970. År 1972 fogades Annelundskyrkan till dessa byggnader och även den är ritad av Hans Lindén. Kyrkan är uppförd i tegel och vitpustad. Kyrkan bär drag av ett skepp och ska symbolisera Noaks ark. Kyrkan är invändigt målad av konstnären Sven Ljungberg.

Väster om kyrkan ligger ett församlingshem som uppfördes 1980 och har samma låga uttryck som de övriga ekonomibyggnaderna. I den norra delen av kyrkogården står Mariakyrkan. Det är en s.k. vandringskyrka som ursprungligen stått i Bergsjön i Göteborg. Denna inrymmer idag Begravningsmuseet och en del personalutrymmen. Kyrkan har ett modernistiskt uttryck och är klädd i röd panel med ett sadeltak belagt med svart papptak.

Väster om Mariakyrkan ligger en ekonomigård som inrymmer kyrkogårdsförvaltningens fordon och övriga hjälpmedel för skötseln utav området. Ett grått högt träplank skiljer gården ifrån övriga kyrkogården.

Muslimskt gravkvarter

I det nordöstra hörnet av kyrkogården ligger ett kvarter som är inrättat för muslimska gravsättningar. Gravkvarteret omgärdas av ett skogsstråk på östra, södra och västra sidan. Kvarteret är gräsbevuxet och på den norra sidan går en asfalterad gång från öster till väster. Dessutom går en asfalterad gång från norr mot söder som leder upp till övriga kyrkogårdsområdet. Ingången till kvarteret har i väster markerats med två tjärade träpålar med en rundad topp som målats med guldfärg. Det fanns vid inventeringen ingen gravsatt i området.

Minneslund

Minneslunden, som omfattar kvarter 05, anlades 1998 och ligger söder om gravkapellet. Området är inramat av en klippt låg tujahäck, vilket ger den en liten avskärmning ifrån resten av kyrkogården. I västra kanten finns bänkar kring en liten fontän och ljushållare, samt plats för blommor. Platsen intill fontänen och där bänkar, ljushållare mm står är belagd med skifferplattor. Den östra delen är öppen och gräsbevuxen och här växer också några höga tallar.

Minneslunden är avskilt ifrån resterande kvarter med en låg tujahäck. Här finns plats för eftertanke framför fontänen

BESKRIVNING AV ENSKILDA KVARTER

Kvarter 06

ALLMÄN KARAKTÄR

Kvarter 06 består enbart av en gravlinje och ligger i kyrkogårdens östra kant, utsträckt i nordsydlig riktning. I slutningen bakom gravarna växer bok och tall och även längs med den asfalterade gången framför gravarna växer tallar.

GRAVVÅRDSTYPER

Här började gravar upplåtas på 1940-talet och majoriteten är omgivna av stenramar. De flesta av gravvårdarna är grusade men ett antal är bevuxna med gräs. Kvarteret består främst av låga rektangulära gravvårdar utförda i diabas och grå granit. Majoriteten av dem är familjegravar.

I kvarteret finns en monumental gravvård i svart diabas. Även denna är låg och rektangulär men är dels större i formatet, dels har den fått ett mer monumentalt uttryck med sina klassicistiska drag och med sina små kolonner.

Titlar såsom trotjänarinnan, fabrikör, boktryckare, källarmästare och skräddarmästare förekommer i relativt stor utsträckning i kvarteret. Enbart ett Ortsnamn, Snöklockan, finns i kvarteret. Psalm- och bibelhänvisningar förekommer i väldigt liten skala.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING OCH KARAKTÄR

Kvarteret har en väldigt homogen karaktär med låga rektangulära vårdar i svartgrå färgskala. Återanvändning av gravvårdar är ett mycket bra alternativ för att bevara stenar vilket också gör att kvarteret behåller sin karaktär. Omgärdningarna bör bevaras och de som idag är gräsbevuxna skulle med fördel kunna återställas till sitt ursprungliga skick med grus. Nytilskott bör harmoniera med de befintliga gravvårdarna vad gäller material, storlek och form.

Kvarter 06 består enbart av en gravlinje och ligger i kyrkogårdens östra kant.

I kvarteret finns en monumental gravvård i svart diabas.

Urnlunden ligger på en kulle som är relativt tätt bevuxen med tallar och kvartersområdena bevuxna med gräs.

Urnlund – Kvarter 07, 08 och 09

ALLMÄN KARAKTÄR

Urnlunden i kyrkogårdens sydvästra hörn består av kvarteren 07, 08 och 09. Lunden utgörs av en gräsbevuxen kulle med en platå högst upp med utsikt över kyrkan och delar av kyrkogården. Kullen är relativt tätt bevuxen med tallar och kvartersområdena bevuxna med gräs. I väster leder en trappa upp mot kullens platå samt en gång från platån och ner åt norr.

Under inventeringen pågick ett arbete med att anlägga ett nytt kvarter i toppen av kullen. Gravkvarteret kommer domineras av sitt ”gravröse” där gravplatserna ligger i en krans runt röset. Endast urnor av förgängligt material får användas och gravrättsinnehavaren har möjlighet att på någon av stenarna i röset fästa en platta med namn och årtal på de gravsatta. Gravröset kan betraktas som en gemensam vård som också har sin funktion att ge området sin speciella karaktär vilken anknyter till ett gammalt gravskick. Gravplatsen blir ett alternativ mellan traditionell urngrav med egen gravvård och det alternativa valet av minneslund där gravsättningen och gravplatsen är helt anonym.

Nytt kvarter vilket blir ett alternativ mellan traditionell urngrav med egen gravvård och det alternativa valet av minneslund där gravsättningen och gravplatsen är helt anonym.

GRAVVÅRDSTYPER

Gravvårdarna, vilka härrör från 1980-talet och fram till vår tid, är placerade i cirklar runt kullen och består främst av små, liggande stenar. Lätt tuktade naturstenar förekommer rikligt. Det går också att hitta en gjutjärnsvård samt en gravvård i skiffer. Inslag av liggande hällar förekommer. I kvarter 09 finns även några resta stenar men med låg skala. Större delen av urngravarna finns på den nordöstra delen av kvarter 07 och enbart några gravar har hittills upplåtits på den nordöstra delen, kvarter 08. Kvarter 09 utgörs av den västra delen av urnlunden. Material som används förutom natursten är diabas, grå och röd granit samt hallandia och labrador.

Stenarna i urnlunden är till majoriteten väldigt enkelt utförda med vackra, personliga planteringar. Flera gravvårdar har utformats mer fritt och personligt. Någon grav har försetts med ett fotografi och på gravstenarna kan man se avbildningar av något som betytt mycket för den avlidne, t.ex. en motorcykel.

Ortsnamn, psalm- och bibelhänvisningar förekommer i väldigt liten skala, medan titlar syns i större utsträckning. Titlar som går att hitta är gjutjärnsmästaren, banförmannen, tandläkaren, modisten, överläkaren, statsrådet och bagarmästaren. Kortare ord såsom "Himlen – vårt rätta hem", "Varför" och "Jordens oro viker för den frid som varar" förekommer.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING OCH KARAKTÄR

Urnlunden ger trots sin låga karaktär ett mångsidigt och fritt uttryck. Detta gör att urnlunden inte är så känslig för nytillskott. Hänsyn bör dock tas den låga skalan och till de befintliga och intilliggande gravvårdarna. Återanvändning av stenarna är ett bra alternativ till nya sedan det att gravrätterna gått ut.

Överst: Vanligast förekommande i urnlunden är de lätt tuktade och enkla naturstenarna.

Mitten: Låg gjutjärnsvård.

Nederst: En av de mer fritt formade gravvårdarna.

Alla fyra kvarter sluttar mot öster och gravplatserna har byggts upp i etage mot höjden. Kvarteren skiljs från varandra med asfalterade gångar.

Kvarter 10, 11, 12 och 13

ALLMÄN KARAKTÄR

Dessa kvarter ligger i det sydöstra hörnet av kyrkogården med kvarter 10 längst i söder och kvarter 13 längst i norr. Alla fyra kvarter sluttar mot öster och gravplatserna har byggts upp i etage mot höjden där begravningskapellet ligger. Gravvårdarna är främst vända i öst-västlig riktning, men några gravlinjer och enstaka gravar sträcker sig i nord-sydlig riktning.

Kvarter 10 är något lummigare än de andra tre och här förekommer strutbräken, rhododendron och tujor i stor utsträckning. Trädbeståndet på alla fyra kvarter är främst tall. Kvarteren skiljs från varandra med asfalterade gångar. Gångarna mellan gravlinjerna är däremot grusade.

GRAVVÅRDSTYPER

Kvarteren tillhör de äldsta på kyrkogården och består till övervägande del av grusgravar och gravar med stenram. Ett större antal gravvårdar är idag bevuxna med gräs, men har bibehållit sin omgärdning. Många gravvårdar har häckomgärdning och det finns flera exempel på gjutjärnsstaket samt pollare. Gravvårdarna är av många olika typer men främst med ett formspråk ifrån 1900-talets början vilket ger en bra bild av hur gravvårdsidealerna var under denna tid. Kvarteret har en svart/grå färgskala men även röd granit förekommer.

Kvarteren rymmer ett stort antal familjegravar där en övervägande del har låga långa gravvårdar samt låga rektangulära. Innanför omgärdningen på dessa familjegravar förekommer det ofta att det ligger mindre hållar över senare avlidna familjemedlemmar. Det förekommer även högresta och monumentala vårdar.

Många av de vårdar som står i dessa tre kvarter har viktiga kulturhistoriska värden dels konst-historiskt och lokalhistoriskt, dels hantverksmässigt. Några gravvårdar som utmärker sig lite extra är

bland annat en gravvård i kvarter 13. Det är en gravvård utförd i granit vilken fått formen av en stubbe. Vården är uppförd över länsskogvaktaren 1944. Framför denna ligger en diabashäll. Vid sidan om vården växer två barrväxter vilka ramar in vården.

I kvarter 10 finns en gravplats som försetts med pollare och kopparstänger. Gravplatsen är grusad och har vid ingången försetts med en enkel grind i samma material som stängerna. Både ram och pollare är gjutna i någon slags cement. Den tillhörande gravvården är utförd i grå granit med ett enkelt uttryck. Det är relativt få gravvårdar på kyrkogården som har omgärdning med pollare och stänger. I samma kvarter hittar man ännu en gravplats med pollare och kopparstänger. Ingången har försetts med en kätting. Gravvården från 1928 är utförd i grå granit och har ett monumentalt uttryck. Formspråket är inspirerat av antiken med pilastrar och överliggande fronton. Gravplatsen är gräsbevuxen och på vardera sida om gravvården växer strutbräcken.

I kvarter 11 står en gravvård vilken har samma uttryck som en sirlig smidesgrind. Infällt i denna finns en diabasplatta på vilken det tidigare funnits inskriptioner. Runt gravplatsen finns en tillhörande stenram vilken är gräsbevuxen. Gravvården har angripits av rost.

I kvarter 12 finns två gravplatser som utmärker sig lite extra. På en gravplats med tillhörande stenram med grus har det lagts upp ett litet stenröse. Den största naturstenen i stenröset har försetts med inskriptioner. En ovanlig gravvård med ett unikt uttryck.

I kvarteret går även att hitta en gravplats vilken fått ett något meditativt uttryck. Gravplatsen är grusbelagd och här finns en liten träbänk att slå sig ner på. I det högra hörnet står en liten stålställning på vilken det klättrar växter. Innanför häckomgärdningen står två gravvårdar. Den ena är en låg rektangulär sten utförd i grå granit från 1920-talet. Den andra gravvården är ett enkelt smideskors utfört 2004.

Förekomsten av titlar på kvarterens vårdar är relativt vanlig, särskilt på de äldre gravstenarna, medan psalm- och bibelhänvisningar förekommer sällan. Ortsnamn förekommer i mindre skala än titlar. Exempel på förekommande titlar är frälsningsofficeraren (kvinna), trädgårdsmästaren, barnmorska, poliskonstapeln, skomakaren,

Överst: Denna gravplats har fått ett meditativt uttryck. På platsen finns en bänk för tid för eftertanke.

Mitten: En gravplats vilken har formats som ett stenröse. En ovanlig gravvård med ett unikt uttryck.

Nederst: I kvarter 10 finns en gravplats som försetts med pollare och kopparstänger. Gravplatsen är grusad och har vid ingången försetts med en enkel grind.

döttrarna, och soldaten. Bland de ortsnamn som finns kan nämnas Myrebo, Ljungsjö, Replösa, Tofta, Guddarp och Kvänslöv. Korta ord såsom "Älskad – Saknad", "Det är endast ett steg mellan livet och döden", "Minnet av våra kära lever" och "Jag vet att min förlossare lever" förekommer i kvarteren.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING OCH KARAKTÄR

Kvarteren har en heterogen karaktär med gravvårdar från flera tidsåldrar vilket gör det mindre känsligt för nytillskott. Man bör dock ta hänsyn till kvarterets färgskala, vilken är viktig att bevara. Genom sina konsthistoriska, lokalhistoriska och hantverksmässiga värden är en del av kvarterets gravstenar av extra kulturhistoriskt intresse. Många av de gravvårdar som står i kvarteren ger en väldigt bra bild över 1920- 1940-talets gravvårdsideal med sina grusgravar och gravvårdar. Att man låtit behålla denna karaktär på de äldsta kvarteren gör att kyrkogården ger en bra bild över utvecklingen och synen på gravsättning fram till våra dagar. Bruket med grusgravar var vanligt förekommande på våra kyrkogårdar fram till 1950-talet och utgör idag en viktig länk till kyrkogårdens historia.

Gravvårdarna bör i möjligaste mån bevaras även efter det att gravrätterna gått ut, alternativt återanvändas. Återanvänds de bör de stå kvar på sin ursprungliga plats för att kvarteren ska få bibehålla sin karaktär. Vid återanvändning bör gravvårdens tidigare inskriptioner dokumenteras och även tidpunkt för återvinningen.

Den gravvård vilken är utförd i smide har stora rostangrepp. Detta bör åtgärdas. Smidet borstas först rent från rost med en stålborste. Därefter grundas den med blymönja. När detta torkat slutstrykes vården med linoljefärg.

På ett flertal ställen bl.a. i kvarter 12 hittar man stenramar där en sida eller fler lossnat från sin plats. Någon grav i kvarter 11 och 13 har fallit framåt och några gravstenar i kvarter 13 syns nästan inte vid inventeringen då växtligheten runt omkring tagit överhanden. Detta bör åtgärdas, dels för att gravvårdarna ska bli synliga, dels för att förhindra de snubbelolyckor som kan inträffa vid de stenramar som fallit.

I de fall där gravvårdarna har fått större lava-angrepp bör man tvätta bort dessa för att inskriptioner och hantverk ska bli synligt. Lavarna mjukas upp med vatten och tvättas lätt med nylonborste. Gravstenen packas sen in i cellstoff eller hushållspapper och vatten samt ett lager plastfolie. Inpackningen får sedan verka ett dygn och därefter rengörs stenen med ljummet vatten och nylonborste. Man ska inte använda vassa verktyg eller stålborstar då detta skadar sten och skadorna efter dessa blir dessutom grogrund för nya lavar.

Denna gravvård från 1928 är utförd i grå granit och har ett monumentalt uttryck. Formspråket är inspirerat av antiken med pilastrar och överliggande fronton.

Kvarter 14

ALLMÄN KARAKTÄR

Kvarter 14 utgörs av ett nästan kvadratisk, gräsbevuxet område som ligger omedelbart norr om den breda asfaltsväg som leder in från den östra ingången. Två korsande gångar delar symmetriskt upp kvarteret i fyra delar kring ett cirkulärt stensatt område med en fontän i mitten. Cirkeln omges ytterst av en klippt häck av avenbok och runt området (med undantag åt syd-väst) omgärdas kvarteret av en hög tujahäck. Mellan gravvårdarna växer även friväxande björkspireabuskar.

Gravvårdarna i kvarter 14 härrör främst ifrån 1960-talet och utgörs av rektangulära stenar i liggande eller stående format.

GRAVVÅRDSTYPER

Gravvårdarna härrör främst ifrån 1960-talet och utgörs främst av rektangulära stenar i liggande eller stående format. Gravstenarna är uppdelade efter format, där de stående stenarna är placerade i den nordvästra samt den sydöstra delen. Stenar med rektangulärt liggande format är placerade i de övriga delarna. Några få hällar finns i kvarteret vilka ligger framför familjegravar. Materialet som man använts sig av är övervägande röd granit, men även grå finns i stor utsträckning. Inget annat material har använts i detta kvarter. Gravvårdarna är placerade i nord-sydlig riktning i enkla gravlinjer.

Förekomsten av titlar är stor i kvarteret. Även ortsnamn förekommer i stor utsträckning. Psalm- och bibelhänvisningar finns enbart i några enstaka fall på gravvårdarna. Exempel på titlar som går att läsa på gravstenarna är brevbäraren, sotarmästaren, järnvägstjänstemannen, konstnären, fru, kraftverksmaskinisten och gjutaren. De orter som förekommer är bland annat Kvänslov, Ljungby, Eknarp, S. Ljunga och Ryssby. Kort ord såsom "Borta från kroppen – Hemma hos Herren", "Den som har sonen han har livet" och "Älskade – Saknade" går att läsa på gravstenarna.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING OCH KARAKTÄR

Kvarteret har en homogen karaktär med gravvårdar i enbart två material och nästan enbart två olika format. Nytilskott bör harmoniera med de befintliga gravvårdarna var gäller färg och form. Rektangulära stående stenar placeras i den nordvästra samt den sydöstra delen, medan rektangulärt liggande placeras i de övriga delarna. Ett alternativ till nytilskott är att återanvända gravvårdarna efter det att gravrätten gått ut.

Kvarter 15

ALLMÄN KARAKTÄR

Kvarter 15 är gräsbevuxet med klippta rygghäckar av oxbär och måbär. På området växer också lönn och tallar. Gravlinjerna går i nord-sydlig riktning. Mellan gravlinjerna syns spår efter stenplattor, vilket tyder på att det tidigare funnits stengångar mellan gravlinjerna.

I den östra delen av kvarteret ligger den allmänna linjen med gravstenar resta i den ordning folk avlidit. Invid häckarna ligger spridda gravvårdar av olika slag, flera från 1920-talet, en del omgivna av stenramar.

GRAVVÅRDSTYPER

Gravvårdarna i kvarteret har ett blandat uttryck då de är uppförda under flera tidsåldrar. Kyrkogårdens äldsta gravsten från 1921 ligger i det sydöstra hörnet. I västra kanten av en del av det som tidigare varit allmänna linjen, ligger flera barngravar oregelbundet placerade. Många av dessa vårdar utgörs av hällar. Flera små hällar i kvarteret har namn men saknar årtal. Troligt är att detta är barngravar. Här finns, liksom i många kvarter på kyrkogården, ett större antal gravvårdar där inskriptionerna består av fastnitade metallbokstäver.

Den västra delen av kvarteret utgörs av gravvårdar i grå eller röd granit ifrån 1960- och 1970-talet. Varannan gravlinje utgörs av stenar i rektangulärt liggande format och varannan i stående rektangulärt format. På ett flertal ställen i kvarteret går att hitta enskilda planteringar men där gravvårdar saknas. Ett mindre antal marmorvårdar med olika uttryck går också att hitta.

Gravvårdar som utmärker sig lite extra i kvarteret är bland annat de gravvårdar som tillhör den allmänna linjen. Gravsättning enligt detta system upphörde 1964 och vittnar därför om ett historiskt begravningsätt. Gravarna i allmänna linjen består av små kvadratiska hällar och mindre stående gravvårdar.

I kvarteret går att hitta ett antal gravvårdar där inskriptionen är ifylld med grön färg. Ett tydligt exempel på gravvårdar utformade efter restriktionerna kring utformningen på 1950-talet. Ett antal gravvårdar har tillhörande stenramar. Inga av dessa är idag grusade vilket de ursprungligen har varit. En häckomgärdning av måbär finns också.

I detta kvarter är det vanligt med titlar på gravvårdarna. Bibelhänvisningar förekommer här oftare än i de andra kvarteren. Ortsnamnen finns med på relativt många gravvårdar och små ord förekommer också i kvarteret. Exempel på titlar är t.ex. Hemmansägaren, Landtbrukaren, sadelmakare, musikmästare, chauffören och kommunalarbetaren. Ortsnamn som förekommer är bland annat Kvänslov, Eskelsgård, Kånna, Berghem och Holland. Några av orden som går att hitta lyder: "Återlöst!", "Sörjd och saknad" samt "Blott en dag – ett ögonblick i sänder".

Överst: En av de gravar där årtal och namn saknas. Troligtvis en barngrav.

Nederst: Några av gravarna i allmänna linjen.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING OCH KARAKTÄR

Kvarteret har en heterogen karaktär med gravvårdar som härrör från flera tidsåldrar vilket gör det mindre känsligt för nytillskott. Hänsyn bör dock tas till dess låga skala och till de befintliga gravvårdarna och de gravlinjer de står i.

Flera gravstenar har tillhörande stenramar och dessa bör bevaras och kan i möjligaste mån återställas till sitt ursprungliga skick med grus. Bruket med grusgravar var vanligt förekommande på våra kyrkogårdar fram till 1950-talet och utgör idag en viktig länk till kyrkogårdens historia. Särskild hänsyn bör tas till de stenar som idag står kvar i den allmänna linjen då de vittnar om ett gammalt gravsätt vilket idag inte används mer.

I de fall där gravvårdarna har fått större lava-angrepp bör man tvätta bort dessa för att inskriptioner och hantverk ska bli synligt. Lavarna mjukas upp med vatten och tvättas lätt med nylonborste. Gravstenen packas sen in i cellstoff eller hushållspapper och vatten samt ett lager plastfolie. Inpackningen får sedan verka ett dygn och därefter rengörs stenen med ljummet vatten och nylonborste. Man ska inte använda vassa verktyg eller stålborstar då detta skadar sten och skadorna efter dessa blir dessutom grogrund för nya lavar.

En av de marmurvårdar som går att se i kvarter 15.

En av de gravvårdar i kvarteret som fått inskriptionerna ifyllda med grön färg.

Längst till vänster i kvarter 16 löper fyra gravlinjer vilka alla har försetts med stenramar och häckomgärdningar.

Kvarter 16

ALLMÄN KARAKTÄR

Kvarter 16 är ett nästan hästskoformat kvarter vilket dels omfattar området söder om minneslunden, dels fyra nordsydliga linjer i öster, samt området norr om klockstapeln. Många äldre björkar växer i det södra området. Områdena i norr och söder är ganska likartade. De är placerade i öst-västliga gravlinjer med grus mellan varannan linje. De två större områdena i norr och söder är gräsbevuxna så när som på några få grusgångar som löper mellan gravlinjerna. Väster om de två delarna löper fyra gravlinjer vilka alla har försetts med stenramar och häckomgärdningar av måbär.

GRAVVÅRDSTYPER

Gravvårdarna i kvarteret är mestadels enkelt utförda i rektangulärt stående format och härrör från 1940-talet och fram till våra dagar. Majoriteten av gravvårdarna är dock från 1950-1960-talen. Ytorna är släta med eventuellt någon enkel dekoration. Materialet de är utförda i är oftast grå eller röd granit. Endast ett fåtal gravvårdar är utförda i diabas. I dessa båda områden finns rygghäckar av oxbär. På den norra delen är de mer friväxande än i den södra delen.

De fyra gravlinjerna i väster utgörs av gravvårdar omgärdade av stenramar. Delar av raderna har fått ett terrassliknande uttryck då de följer

Gravvårdarna i kvarteret är mestadels enkelt utförda i rektangulärt stående format och härrör från 1940-talet och fram till våra dagar.

sluttningen i kvarteret. Även här är stenarna enkelt utförda i grå eller röd granit. Runt dessa gravvårdar växer även häckomgärdningar.

I kvarteret går att hitta ett mindre antal gravvårdar i granit vilka utmärker sig lite ifrån de övriga låga rektangulära stenarna. De har fått formen av ett kors och är alla uppförda under 1950-talet. Förutom sin form skiljer de sig inte mycket i skala och format.

I kvarteret förekommer rikligt med titlar. Psalm- och bibelhänvisningar förekommer i större utsträckning än i andra kvarter. Ortnamn är relativt vanliga på gravstenarna. Bland de titlar som förekommer kan nämnas typograf, stationskarl, sjuksköterskan, kopparslagaren, konditorn och toffelmakaren. Ortnamn som går att finna på gravvårdarna är Annerstad, Sickinge, Ljungby, Hästhult, Össjö och Hovdinge.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING OCH KARAKTÄR

Kvarteret håller en homogen karaktär med låga gravvårdar i utförda i grå och röd granit. Detta gör att kvarteret är mer känsligt för nytillskott. Dessa bör därför harmoniera med de befintliga gravvårdarna och inte avvika i färgskala eller format i någon större utsträckning. Ett alternativ till uppförande av nya gravstenar är att återanvända de gamla gravvårdarna för att bibehålla kvarterets karaktär.

Gravvårdar med tillhörande omgärdningar kan med önskvärdhet återställas till sitt ursprungliga skick med grus. Bruket med grusgravar och omgärdningar av olika slag var vanligt förekommande på våra kyrkogårdar fram till 1950-talet och utgör idag en viktig länk till kyrkogårdens historia.

I kvarteret går att hitta ett mindre antal gravvårdar vilka fått formen av ett kors.

Kvarter 17

ALLMÄN KARAKTÄR

Kvarter 17 är beläget i den södra kanten av kyrkogården, väster om kvarter 10. Den östra delen utgörs av två rader i nordsydlig riktning med klippt häck emellan. Mittdelen av kvarteret är gräsbevuxet med gravvårdar i östvästliga rader. I den västra delen av kvarteret följer raderna slutningens form och är därför rundade i en kvarts-cirkel. Mellan raderna växer friväxande buskar av björkspirea och måbär. De träd som växer i kvarteret utgörs av tall, björk och några rönnar.

GRAVVÅRDSTYPER

Gravstenarna i kvarteret härrör främst från 1950-talet och är rektangulära med omväxlande stående eller liggande rektangulärt format. De material man använt sig av är uteslutande grå och röd granit. I kvarteret förekommer ofta att man skrivit in både födelseort och dödsort på gravvårdarna. Gravvårdarna är väldigt enkelt utförda med väldigt sparsamt dekorerade stenar.

Förekomsten av titlar på kvarterets gravstenar är väldigt vanlig. Även Ortsnamn syns i stor utsträckning. Psalm- och bibelhänvisningar förekommer enbart i några fall. Bland de titlar som finns kan nämnas verkmästaren, charkuteristen, biografägaren, flottningförmannen, skogvaktaren, åkare och konsulenten. Nämda orter är Nöttja, Ljungby, Hamneda, Kvänslov, Tofta och Stockholm. På några av kvarterets vårdar förekommer också kortare ord såsom "Närmare Gud till dig", "Vila i frid" och "Allenast hos Gud söker min själ ro".

KULTURHISTORISK BEDÖMNING OCH KARAKTÄR

Kvarter 17 har en homogen karaktär med gravvårdar i ljus grå och röd granit och i låg skala. Då kvarteret har ett så homogent uttryck är det känsligt för nytillskott. Dessa bör därför harmoniera med de gravvårdar som finns och inte avvika i färgskala eller format. Ett alternativ till uppförande av nya gravstenar är att återanvända de gamla gravvårdarna för att bibehålla kvarterets karaktär. Gravkvarteret ger en bra bild över hur 1950-talets gravskick var och hur de restriktioner som uppfördes vid denna tid formade gravvårdarna och gravkvarteren.

Överst: Kvarter 17 är beläget i den södra kanten av kyrkogården. Den östra delen utgörs av två rader i nordsydlig riktning med klippt häck emellan. Mittdelen av kvarteret är gräsbevuxet med gravvårdar i östvästliga rader. I den västra delen av kvarteret följer raderna slutningens form och är därför rundade i en kvarts-cirkel.

Mitten och nederst: De låga rektangulära gravstenarna i kvarteret härrör främst från 1950-talet. De material man använt sig av är uteslutande grå och röd granit.

Kvarter 18 och 19

ALLMÄN KARAKTÄR

Kvarter 19 angränsar till parkeringen i sydväst. Gravlinjer och grusgångar följer en oregelbundet rektangulär form kring en öppen grusplan med bänkar. Mellan gravlinjerna, som i vissa fall står i dubbla linjer, växer friväxande buskar av björkspirea och oxbär. Utspritt på området växer även tallar, björkar och lindar. Längs den östra delen av kvarteret finns en gravlinje med gravar som alla har stenram. De är uppförda i en sluttande del av kyrkogården vilket gör att de ligger i etage bredvid varandra och är gräsbevuxna. Bakom och mellan flera av dessa gravar växer häckar av måbär. Gångarna mellan gravlinjerna i kvarteren är dels grusade, dels asfalterade.

Kvarter 18 är ett öppet kvarter med åtta nord-sydliga gravlinjer som ligger norr om kvarter 19. Gravvårdarna håller samma karaktär som i kvarter 19 och är uppförda i grå och röd granit. Klippta rygghäckar av oxbär och grusgångar delar upp gravlinjerna.

GRAVVÅRDSTYPER

Gravvårdarna i kvarter 18 och 19 härrör främst från 1970- och 1980-talet och framåt. Kvarteren har en enhetligt hållen karaktär med låga rektangulära vårdar samt smala låga vårdar. De material som använts är främst röd och grå granit och har en ljus färgskala. I kvarteren finns också några få gravvårdar utförda i marmor samt nyare material såsom hallandia. Stenarna är i de flesta fallen stramt utförda och har inte så mycket utsmyckningar.

Förekomsten av titlar i kvarteren är relativt vanlig, medan orter, psalm- och bibelhänvisningar inte förekommer i någon större utsträckning. Exempel på titlar som finns är kronojägaren, taxiägaren, hemmansägaren, stålmästaren, borstbindarmästaren och bilmekanikern. Orter som återfinns på gravvårdarna är Kvänslov, Äpplanäs, Hallsjö, Ljungby och Karlsro. På gravstenarna förekommer dock i relativt stor utsträckning små ord såsom: "Någonstans inom oss är vi alltid tillsammans", "En liten ängel kom, log och vände om" samt "Älskad – saknad".

Några gravvårdar som utmärker sig är de två gravlinjer med gravvårdar vilka försetts med stenramar. Dessa finns i kvarterets östra del. Gravarna har alla rygghäckar och ligger i etage i en sluttning. Vårdarna har skiljts av parvis med häckar.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING OCH KARAKTÄR

Kvarter 18 och 19 har en homogen karaktär med gravvårdar i ljus grå och röd granit och i låg skala. Då kvarteret har ett så homogent uttryck är det relativt känsligt för nytillskott. Dessa bör därför harmoniera med de gravvårdar som finns och inte avvika för mycket i färgskala eller format. Ett alternativ till uppförande av nya gravstenar är att återanvända de gamla gravvårdarna för att bibehålla kvarterets karaktär.

De gravvårdar med tillhörande omgärdningar kan med önskvärdhet återställas till sitt ursprungliga skick med grus. Bruket med grusgravar och omgärdningar av olika slag var vanligt förekommande på våra kyrkogårdar fram till 1950-talet och utgör idag en viktig länk till kyrkogårdens historia.

Överst: I den östra delen av kvarter 19 finns gravvårdar med stenramar och häckomgärdningar.

Nederst: Kvarteren har samma karaktär på sina gravvårdar. De är främst låga rektangulära utförd i grå och röd granit.

Kvarter 20

ALLMÄN KARAKTÄR

Kvarter 20 ligger strax norr om urnlunden och utgörs av nordsydliga gravlinjer med grusgångar. Mellan gravstenarna växer buskar av björkspirea och oxbär. På området växer även relativt många tallar samt ek och rönn. Väster om kvarteret ligger ett större skogsparti.

GRAVVÅRDSTYPER

De flesta gravar härrör ifrån 1980-talet och består till största delen av låga rektangulära gravvårdar i stående och liggande format. Ett antal hållar förekommer också i kvarteret. De material som använts är främst grå och röd granit men det förekommer även hallandia och marmor.

Några gravvårdar som utmärker sig lite extra i kvarteret är bland annat en gravvård utförd i gjutjärn från 1984. Den har fått formen av ett keltiskt kors. Korset börjar få vissa rostangrepp.

I en rad står tre gravvårdar med snarlika utseenden resta över tre familjemedlemmar. De har alla samma smala låga format utförda i grå granit. Det som skiljer är de inhuggna detaljer vilka tillförts ovanför inskriptionerna. Troligen har de olika avbildade attributen personliga betydelser för den avlidne.

I kvarteret förekommer varken ortsnamn och titlar i någon större utsträckning. Inte heller psalm- och bibelhänvisningar finns i någon större utsträckning. Titlarna som går att finna är chauffören, skräddarmästaren, kommunalborgmästaren, stadsbibliotekarien och kyrkvärden. Ortsnamn såsom Höslänga, Hjälmaryd, Eka, Äpplanäs och Bolmstad förekommer. Några korta ord går också att läsa: "Återseendet står kvar" och "Hos dig O Gud söker jag vila".

KULTURHISTORISK BEDÖMNING OCH KARAKTÄR

Kvarteret har en relativt homogen karaktär vad gäller färg och den lågt hållna skalan. Nyttillskott bör därför uppföras med hänsyn till detta. Genom sina hantverksmässiga, konsthistoriska och lokalhistoriska värden är en del av kvarterets gravstenar extra kulturhistoriskt intressant och bör därför få stå kvar i kvarteret sedan det att gravrätten gått ut, alternativt återanvändas.

Den gjutjärnsvård som står i kvarteret har fått vissa rostangrepp. Gjutjärn som rostet bör borstas bort med en stålborste. Därefter grundas järnet med blymönja och slutstrykes med linoljefärg.

Överst: Tre vårdar resta över tre familjemedlemmar vilka fått ett snarligt utseende.

Nederst: En gravvård i kvarter 20 har fått formen av ett keltiskt kors och är utförd i gjutjärn.

Kvarter 21

ALLMÄN KARAKTÄR

Kvarter 21 ligger i norra delen av kyrkogården i anslutning till kvarter 15. Gravvårdarna är placerade i öst-västliga rader med friväxande buskar av björkspirea och oxbär mellan gravstenarna. På området växer även björk, tall, rönn, och ek. Gravarna står i dubbla gravlinjer och kvarteret har en lågt hållen karaktär med liggande och stående rektangulära gravstenar i främst grå och röd granit. Gravområdet är gräsbevuxet. Kvarteret delas i två delar av en asfalterad gång som löper från norr till söder.

GRAVVÅRDSTYPER

Gravvårdarna i kvarter 21 är uppförda främst under 1980- och 1990-talen men även yngre stenar förekommer. Då de flesta gravvårdarna är liggande eller stående rektangulära stenar får kvarteret en enhetligt och låg karaktär. Grå och röd granit är de material som använts mest men i kvarteret förekommer också nya material såsom hallandia och labrador och dessutom finns några marmorstenar. Några gravvårdar har en mer fri utformning.

I kvarteret förekommer titlar enbart i mindre utsträckning. Likaså när det gäller orter och bibelhänvisningar. Psalmhänvisningar förekommer inte alls med däremot finns det flera mindre ord på gravstenarna. Exempel på ord är "I Herrens händer", "Det finns glädje bortom graven och en framtid full av sång." samt "Någonstans inom oss är vi alltid tillsammans".

Titlar som går att finna är skraddarmästare, skolchefen, syskonen och trafikbilägaren. Orter som omnämns är Hovdinge, Fritslöv, Sickinge och Trekanten Agunnaryd

KULTURHISTORISK BEDÖMNING OCH KARAKTÄR

Kvarter 21 har en relativt homogen karaktär med gravvårdar i låg skala och där de flesta har ett lågt rektangulärt format. Trots detta är kvarteret inte alltför känsligt för nytillskott då fler stenmaterial har använts samt att de fått ett mer varierat uttryck. Ny gravvårdar bör dock harmoniera med de befintliga gravvårdarna och följa den lågt hållna skalan. Ett alternativ till nytillskott är att återanvända gravvårdarna sedan det att gravrätterna gått ut. Detta för att bibehålla kvarterets karaktär.

Överst: Gravvårdarna i kvarter 21 är placerade i öst-västliga rader med friväxande buskar emellan.

Mitten och nederst: Några av de gravar i kvarteret som fått en friare utformning.

Kvarter 22

ALLMÄN KARAKTÄR

Kvarteret ligger i det nordöstra hörnet av kyrkogården och är ett av de yngre kvarteren på kyrkogården. Gravlinjerna består av svagt böjda rader i östnordlig riktning, med klippta rygghäckar av oxbär. Kvarteret delas i mitten av en asfalterad gång. Gravvårdarna har i detta kvarter ställts tätare än på resten av kyrkogården, vilket ger ett något trängt uttryck. Mot norr avgränsas kvarteret av ett rhododendronbuskage. Området är gräsbevuxet och här växer också rikligt med tallar.

Kvarter 22 ligger i kyrkogårdens nordöstra hörn. Gravlinjerna består av svagt böjda rader med klippta rygghäckar.

GRAVVÅRDSTYPER

Merparten av kvarterets gravvårdar är uppförda under 1990-talet och början på 2000-talet. Stenarna är ofta utförda i fria asymmetriska former och materialet som använts är främst röd och grå granit och i hög utsträckning även hallandia. Även diabas och labrador förekommer.

På många av gravvårdarna förekommer marmorduvor och även små bronsparvar. Dessutom kan man se gravvårdar där ett fotografi på den döde är uppsatt. Gravstenarna har i många fall dekorerats med uthuggna och blåstrade symboler och attribut vilka har en personlig innebörd och som ofta uppvisar vad den avlidna haft för intressen eller yrke. Exempel på detta är en sten där man huggit ut en hand hållandes en kortlek. I kvarteret hitta man också ett större antal gravvårdar där inskriptionerna är på andra språk än svenska.

En gravvård är utförd i smide. Denna har försetts med kolonner och kröns av två vitmålade duvor. Runt planteringarna står ett litet sirligt smidesstaket.

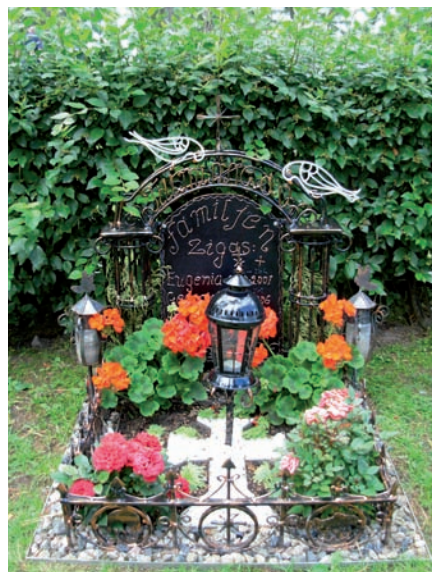
Trots att kvarteret är relativt ungt förekommer det i stor utsträckning titlar på gravvårdarna. Ortsnamn såsom Hamneda, Ryssby, Ljungby, Ingelstad och Torpa går att läsa på gravstenarna. Kortare ord och texter syns ofta på gravstenarna. Bland dem finns "Älskad – Saknad", "För alltid i våra hjärtan, Vi saknar dig" och "Glädjeminnen du skänker". Bland de titlar som går att se är åkaren, sjukgymnast, generalkonsulinna, antikhandlare och undersköterskan.

Gravvårdar med infällda fotografier och inskriptioner på andra språk än svenska förekommer på kvarteret.

Genom att med symboler som visar på vad som varit viktigt i den avlidnes liv, får stenarna ett mer personligt uttryck. Något som syns ofta i kvarteret. Här en gravvård med en korthand.

En gravvård är utförd i smide vilken försetts med kolonner och kröns av två vitmålade duvor. Runt planteringarna står ett litet sirligt smidesstaket.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING OCH KARAKTÄR

Kvarteret håller en låg skala men har i övrigt en väldig mångfald i sitt uttryck vilket ger en bra bild av nutida begravningssätt. Gravvårdarna i detta kvarter har fått ett mer personligt utförande, i många olika material och nästan ingen grav är den andre lik. Detta gör att kvarteret inte är känsligt för nytillskott. Dock bör man ta hänsyn till den lågt hållna skalan. Genom sina hantverksmässiga, konsthistoriska och lokalthistoriska värden är flera av kvarterets gravstenar extra kulturhistoriskt intressanta och bör i möjligaste mån få stå kvar i kvarteret sedan gravrätten gått ut, alternativt återanvändas.

Kvarter 23 är gräsbevuxet och uppfattas som väldigt lummigt. Gravlinjerna följer inga raka linjer utan har ofta böljande sträckningar.

Kvarter 23

ALLMÄN KARAKTÄR

Kvarter 23 ligger i kyrkogårdens västra del, norr om kvarter 20. Området har fått en trädgårdslignande utformning med rhododendron och hassel som rygghäckar i vissa av gravlinjerna och mitt i kvarteret finns en liten damm med högvuxna gräs- och vassväxter. Bakom flera gravlinjer har det anlagts små planteringar med massor av olika sorters växter samt träd. Träden som växer i området utgörs av tall, lönn, björk m.fl. Hela området är gräsbevuxet och uppfattas som väldigt lummigt. Gravlinjerna följer inga raka linjer utan har ofta böljande sträckningar. Södra delen av kvarteret är idag obrukad.

GRAVVÅRDSTYPER

Gravvårdarna i detta kvarter härrör från 2000-talet och har i de flesta fall ett fritt uttryck och materialet är utförda i är väldigt blandade. Här finns hallandit och labrador, diabas och granit samt rostfritt stål. Gravvårdarna i kvarteret håller en låg skala men visar i övrigt på en stor mångfald av uttryck och former.

Några gravstenar som utmärker sig lite extra i kvarteret är bland annat kors i rostfritt stål. Två runda, rostfria stänger har satts ihop och ändarna på korsarmarna är rundade. Över korsets mitt har man fäst en diabasplatta på vilken de förgyllda inskriptionerna står skrivna. Längs med kvarterets norra gräns står en enkel fritt formad grav utförd i röd granit. Framför graven finns en stenram med bottenplatta också de i röd granit. Stenramen har sedan fyllts med små, rundade stenar på vilka nära och kära har lämnat sina hälsningar och tankar till den avlidna.

De flesta av gravvårdarna i kvarteret har tillhörande stenram till planteringarna framför gravvården.

I kvarteret finns enbart några få titlar och ortsnamn på gravstenarna. Oftare förekommer kortare ord och textrader såsom "Tillbringade stor del av sitt liv på våra vägar", "Tack för all kärlek och omsorg" och "Hjärtat gömmer minnena". De titlar som går att hitta är Lastbilschauffören och syskonen. Ortsnamn som förekommer är Elmershus och Tranhult.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING OCH KARAKTÄR

Kvarter 23 har en heterogen karaktär med gravvårdar med varierande uttryck och former. Då mångfalden gör karaktären, är kvarteret inte känsligt för nytilskott. Man bör dock ta hänsyn till den lågt hållna skalan vid uppförandet av nya gravvårdar. Kvarteret ger en bra bild av nutida begravningsätt. Genom sina hantverksmässiga, konsthistoriska och lokalhistoriska värden är flera av kvarterets gravstenar extra kulturhistoriskt intressanta och bör i möjligaste mån få stå kvar i kvarteret sedan gravrätten gått ut, alternativt återanvändas.

Överst: En gravvård utförd i rostfritt stål tillhör de gravvårdar som utmärker sig lite extra i kvarteret.

Nederst: I denna gravvårds tillhörande stenram har man lämnat hälsningar och korta ord från nära och kära.

SAMMANFATTANDE BEDÖMNING OCH KARAKTÄR

På Ljungby Skogskyrkogård har människor begravts sedan 1920-talet och kyrkogården är därför en relativt ung kyrkogård. Kyrkogården som är väldigt stor, omgärdas av staket, skogspartier och häckar. Ingångar till kyrkogårdens finns på flera ställen i öst, norr och söder. På kyrkogården finns förutom Annelundskyrkan även kapell, klockstapel, begravningsmuseum och ekonomibyggnader. Kyrkogården omfattar 21 kvarter där den övervägande delen av dessa omfattar stora gravområden. Kvarteren har tydliga "årsringar" med olika karaktär. Kyrkogården har utvidgats åt väster och norr på 1970-talet.

En vandring på kyrkogården visar på ett varierande synsätt när det gäller begravningstraditioner. Gravvårdarna vittnar om skiftande ideal och många gånger om en stor hantverksskicklighet. De rymmer en mängd information om person- och lokalhistoria i form av personnamn, ortsnamn, titlar, ord och personliga dekorationer. Denna mångfald är viktig att bevara. På Skogskyrkogården finns titlar såsom seldmakaren, hemmansägaren, byggmästaren, järnvägstjänstemannen, generalkonsulinna och handlande vilka vittnar om kunskaper, näringar och samhällsfunktioner som funnits och finns i trakten.

De äldsta kvarteren ligger på höjden i sydöst. Här finns påkostade diabas- och granitvårdar från 1920- och 1930-talen samt låga rektangulära gravvårdar i främst diabas från samma tider och fram till våra dagar. De flesta av gravvårdarna i denna del av kyrkogården har stenramar vilka antingen är gräsbesådda eller grusade. Här förekommer också gravplatser med tillhörande pollare med kätting eller gjutjärnsstänger. Några gjutjärnsstaket förekommer också. Det är viktigt att bevara de grusbelagda gravplatserna med sina omgärdningar liksom gravar där endast omgärdningen består. Dessa kan med önskvärdhet återställas till ursprungligt skick med grus. Bruket med grusgravar var vanligt förekommande från mitten av 1800-talet och fram till 1950-talet och utgör idag en viktig länk till kyrkogårdens historia.

Omsättningen på gravvårdar har varit liten då kyrkogårdsområdet är stort och man kunnat anlägga nya kvarter allt eftersom behovet av nya begravningsplatser uppkommit. I kvarteren ser man tydligt årsringarna för när det är anlagda och brukade.

De nytillskott som uppförs på kyrkogården bör harmoniera med de befintliga gravvårdarna på de sätt vilka står beskrivna om under respektive kvarter. Gravstenar i mer fria former kan med fördel uppföras i kvarter 22 och 23.

Ett alternativ till uppförandet av nytillskott är att återanvända gravvårdar sedan det att gravrätten gått ut. Detta för att behålla karaktären i kvarteret samt bibehålla de stenar vars konsthistoriska och hantverksmässiga värden är av extra kulturhistoriskt betydelse. Innan omgravering ska gravvårderna dokumenteras genom anteckningar och fotografier. Även tidpunkt för omgravering ska noteras.

De gravvårdar och omgärdningar vilka är utförda i smide eller gjutjärn och som har rostangrepp bör åtgärdas. De borstas först rena från rosten med en stålborste. Därefter grundas de med blymönja. När detta torkat slutstrykes vårderna med linoljefärg.

På ett flertal ställen bl.a. i kvarter 12 hittar man stenramar där en sida eller fler lossnat från sin plats. Någon grav i kvarter 11 och 13 har också fallit framåt. Några gravstenar i kvarter 13 syntes nästan inte vid inventeringen då växtligheten runt omkring tagit överhanden. Detta bör åtgärdas, dels för att gravvårdarna ska bli synliga, dels för att förhindra de snubbelolyckor som kan inträffa vid de stenramar som fallit.

I de fall där lavar börjat växa på stenarna så att inskriptioner och hantverket börjat döljas bör detta tas bort. Det gör man genom att försiktigt blöta upp lavorna med ljummet vatten och tvättas lätt med en nylonborste. Gravstenen kan i svårare fall packas in i cellstoff eller hushållspapper och vatten, samt ytterst ett lager hushållsplastfolie. Inpackningen får verka i ett dygn och rengörs sedan med nylonborste och vatten. Viktigt är att man inte använder verktyg och stålborstar för att ta bort lavar, då dessa gör mer skada på stenen och reporna blir en grogrund för mer lavar. Det är viktigt att tänka på vid alla skötsel-åtgärder på gravvårdar är att ingreppen inte får skada gravvårderna och att de skall förlänga gravvårdens livslängd.

ARKIV OCH LITTERATUR:

Följande arkiv och litteratur har nyttjats i samband med inventeringen:

Antikvarisk- topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Handlingar från Kungliga Byggnadsstyrelsen är inkluderade.

Klipparkivet vid Smålands museum :Ljungby Skogskyrkogård

Topografiska arkivet vid Smålands museum: Ljungby kommun, Byggärenden, Ljungby kyrka

Vassi Heidi, red, 1998, *Kyrkobyggnader i Kronobergs län*, Länsstyrelsen i Kronobergs län

Olsson Sissela, (ca 2000) *Ljungby Skogskyrkogård – Inventeringsrapport*

Ordförklaringar

Högrest smal eller monumental gravsten

Denna typ av gravsten var vanlig under 1800-talet och fram till omkring 1920-talet. Ofta huggen i diabas eller grå granit. Monolit kallar vi den stora högresta gravvård som är huggen ur en enda sten.

Obelisk

Obeliskerna är en symbol över ära, redlighet och ståndaktighet. Den är ofta huggen i diabas och var vanlig under

hela 1800-talet. En bruten obelisk, kolonn eller den avhuggna trädstammen symboliserar den hejdade livsgärningen.

Låga smala gravvårdar

Ofta huggna i diabas och var vanliga från 1910-talet och fram till tiden kring 1900-talets mitt.

Låg rektangulär gravvård.

Den låga rektangulära gravvården blev vanlig under tiden efter andra världskriget och är fortfarande en allmänt förekommande modell. Gravstentypen har tillverkats mest i grå granit, men diabas var vanlig fram till 1960-talet. Från och med den tiden började den låga rektangulära gravstenen även huggas i röd granit, en typ som var mycket vanlig under 1900-talets andra hälft. Labradorgranit är en annan stensort som numera också används.

Låg bred gravvård

Gravvård som ofta övergår i en stenram och som är rest på familjegravar. Var vanliga från 1920-talet och några decennier framåt.

Fri form

Under 1900-talets slut fick gravstenen nya former. Stenar i t ex hallandsgnejs (hallandia) eller labradorgranit blev vanliga och de fick mer oregelbundna och fria former.

Marmorkors

Vanligast är det låga enkelt utformade marmorkorset som ofta är placerad på ett barns eller en ung människas grav. De blev vanliga kring 1900-talets mitt och används fortfarande idag.

Liggande natursten

Liggande natursten som är vanlig vid urngravar. Vanlig sedan den tiden omkring 1980-talet då urnlundar började anläggas på kyrkogårdarna.

Smideskors

Smideskorset har funnits under flera århundraden och tillverkades av den lokala smeden. De finns därför i olika modeller beroende på vem som tillverkat dem och vad som var modernt för tiden.

Gjutjärnskors

De blev vanliga i och med industrialismens utveckling kring 1800-talets mitt. Gravvårdarna tillverkades på lokala järnbruk efter modeller som var vanliga i hela Sverige.

Häll

Hällar finns såväl i gjutjärn som i sten. Hällen som företerse har varit vanlig under flera århundraden såväl inne i kyrkan som utanför. Det finns även små kvadratiske hällar som är vanliga på gravar inom allmänna linjen eller som finns i familjegravar.

Kulturgrav

Gravplats som skall bevaras med stöd av kulturminneslagen och kulturminnesförordningen.

Thorvaldsen medaljonger

Thorvaldsen, Bertel (1770-1844) var en dansk skulptör vars konstverk blev populära motiv till prydnad på gravstenar. Det var motiv som bland annat "Natten", "Dagen", "Uppståndelseängel" och "Thanatos" som användes som förlagor till medaljonger som mångfaldigades. Medaljongerna hittar vi på gravstenar från 1800-talets andra hälft i hela Sverige.

Allmän linje/linjegravar

Kostnadsfria gravplatser som disponerades av en person i tjugofem år. I de allmänna linjegravskvarteren kunde man inte välja gravplats utan de döda begravdes i ensamgravar som lades efter varandra i kronologisk ordning. Graven märktes ofta ut med en enkel gravvård i form av träkors, små kvadratiska hållar eller mindre stående gravvårdar. Gravsättning enligt detta system upphörde 1964.

Stenram, staket och häck

Olika sätt att omgärda gravplatsen som blev vanliga på 1800-talets slut och var vanliga ända fram till 1900-talets mitt. Gravplatsen täcktes med grus eller singel som krattades i mönster och omgärdades av häckar, stenramar, järnstaket eller pollare mellan vilka kedjor är fästa.

Gravkulle

Graven märktes ut med en kulle som formades av jord. Kring kullen hölls marken ren från gräs och på upphöjningen planterades städsegröna växter som vintergröna eller murgröna. Detta var det vanligaste sättet att märka ut en gravplats under 1800-talets slut ända fram till 1900-talets mitt. Ovanför gravkullen placerades ett enkelt träkors eller gravstenen. Pärlkransar placerades ibland på kullen.

Trädkrans

Kring kyrkogården är ofta en krans av lövträd planterad. Ibland blandade trädsorter, ibland av en sort. Träden kan vara planterade av församlingsborna och kanske kom de från olika gårdar i socknen.

Vallmur

Mur där stenvallens insida stöds av en gräsbevuxen jordvall.